

کشاورزی ارگانیک در کوبا،

مقاومت در برابر تحریم ها^۱

سخنران: ماریا دل کارمن پرز

۹ دسامبر ۱۹۹۹

سرکار خانم مجری

میهمانان گرامی

اعضای محترم پارلمان سوئد

و اعضای هیئت داوری جایزه معاش درست

«گروه کشاورزی ارگانیک»^۲ وابسته به «انجمن متخصصین کشاورزی و جنگلداری کوبا»^۳ از دریافت جایزه برجسته «معاش درست» به مناسبت تلاش هایش در توسعه کشاورزی در کوبا به سوی کشاورزی غیر شیمیایی بسیار مسرور است.

www.eabbassi.ir

ما لیاقت دریافت این جایزه را مرهون تلاش هزاران هزار نفری می دانیم که هر یک به نحوی در این تلاش مشارکت داشته اند. همچنین باید گفت که جنبش کشاورزی ارگانیک در کوبا با تشکیل این گروه آغاز نشد و ما خود را عمیقاً مدیون تلاش افرادی چون «خوان توماس روییگ»^۴، «حسوس کانیزارس»^۵، «حوسه لوییس آمارگوس»^۶ و «حولیان آکیونا»^۷ و دیگر چهره های برجسته علم کشاورزی در کوبا، که سال ها متمادی به آموزش چندین نسل از متخصصان کشاورزی بر اساس روش های غیر شیمیایی صرف کردند می دانیم.

^۱ این نوشته ترجمه سخنرانی خانم «ماریا دل کارمن پرز» در هنگام دریافت جایزه «معاش درست» در سال ۱۹۹۹ به نیابت از سوی «گروه کشاورزی ارگانیک» کوبا است. متن اصلی این سخنرانی به زبان انگلیسی را در آدرس اینترنتی زیر بیابید.

www.rightlivelihood.org/gao_speech.html

^۲ Organic Agriculture Group

^۳ The Cuban Association of Agricultural and Forestry Technicians

^۴ Juan Tomás Roig

^۵ Jesús Canizares

^۶ José Luis Amargos

^۷ Julián Acuna

با پیروزی انقلاب کوبا، فرآیند تغییر و اصلاح نظام کشاورزی آغاز شد. یعنی در دهه ۱۹۷۰، کشور شاهد تغییراتی در نظام کشاورزی بود تا از نهاده های شیمیایی در کشاورزی کاسته شود چرا که این رویکرد با واقعیت های زندگی ما در کوبا بیشتر همخوانی داشت. در این راستا، سیاستی قوی برای جایگزینی مواد اولیه و نهاده های وارداتی اتخاذ شد. در حمایت از این سیاست، تاکید بر صرفه جویی مالی و مواد اولیه در جمیع بخش ها در دستور کار دولت قرار گرفت، ضمناً تلاش برای آگاهی رسانی در مورد اقتصاد و اهمیت خودکفایی به مردم نیز آغاز گردید. تغییرات لازم در اهداف و راهبردها و برنامه های مرتبط با اشتغال نیز در برنامه کار نهادهای پژوهشی کشور قرار گرفت.

در دهه ۱۹۸۰، تحقیقات، ترویج و توسعه در خصوص شناسایی فناوری های کشاورزی بی نیاز از نهاده های شیمیایی مثل کنترل زیستی آفات، استفاده از بقولات^۸ برای ایجاد «بانک پروتئین»^۹ به منظور غنی سازی خوراک دام، بهره گیری از کودهای زیستی برای غنی سازی خاک، کاهش میزان شخم، و بهره گیری از گونه های بومی بذر آغاز شد.

در آغاز دهه ۹۰، که بعدها به عنوان «دوره استثنایی»^{۱۰} مشهور شد، کشور می بایستی از یک سو تولید محصولات غذایی را افزایش می داد و از سوی دیگر استفاده از نهاده های شیمیایی کشاورزی را تا نصف کاهش می داد. در عین حال، کوبا می بایستی میزان صادرات خود را ثابت نگه می داشت.

تلاش برای پاسخگویی به نیازهای «دوره استثنایی»، یعنی کاهش نهاده های شیمیایی و در عین حال ثابت نگه داشتن میزان تولید در بخش کشاورزی، می طلبد که ساختار پژوهشی و ترویجی این بخش از نو اندیشیده و سازماندهی شود. به عبارتی، جریان اطلاعات مرتبط با کشاورزی می بایستی تغییر می یافت به صورتی که از نیاز به سرمایه بالا و مصرف انرژی در تولید و توزیع غذا کاسته می شد.

^۸ legumes

^۹ این یکی از روش های ادغام دامپروری و زراعت در کشاورزی غیرشیمیایی «اگروایکولوژی» (پاورقی ۱۱) است. در این روش، بخشی از زمین موجود را به کشت بقولات (مثل یونجه) اختصاص می دهند که در دوره های خاصی از پرورش دام، برای چرا از این کشت استفاده می شود. کشت بقولات در نظام کشاورزی اگروایکولوژی برای احیای اراضی زراعی سودمند شناخته می شود.

مترجم

^{۱۰} Special period

آمادگی فرهنگی، سیاسی و فنی مردم کوبا، که در طی سال های انقلاب به دست آمده بود در توان کشور در تغییر بسیار سریعی که در اوایل دهه ۹۰ در نظام کشاورزی ما رخ داد نقشی کلیدی داشت. بدون این آمادگی موفقیت امکانپذیر نبود. تغییر نگرش در مورد کشاورزی و نظام کشاورزی همچنین مرهون تجارب و دستاوردهای تحقیقاتی علمی-فنی پیش از دوره استثنایی بود.

به همین دلیل، وزارت کشاورزی قادر شد که به سرعت، آنچه قبلا به صورت آزمایشی در حال انجام بود و یا تازه آغاز شده بود را در سطح کلان ملی با پشتیبانی توده ها معرفی کند و توانست مسایل مرتبط با کشاورزی و غذا در کشور در دوره استثنایی را به صورت رضایتبخشی حل کند.

در اندک زمانی، روش های جایگزین و راه حل های ابتکاری شروع به ظهور کردند، نه تنها در بین تولید کنندگان، بلکه در میان متخصصین، پژوهشگران، اساتید و رهبران حوزه کشاورزی، که به تدریج متقاعد شدند که کشاورزی با استفاده از روش های دیگری، غیر از روش متداول شیمیایی، نیز امکانپذیر است. آنها در عمل مشاهده کردند که کشت و زرع با بازده بالا، به صورت اقتصادی و با سازگاری کامل با محیط زیست و طبیعت، بدون آلودگی خاک و آب و هوا میسر است. تعداد رو به رشدی از این صاحب نظران دریافتند که تولید غذای کافی و سالم از هزینه کرد کلان انرژی و سرمایه گذاری های بالا که قبلا متداول بود بی نیاز است.

نباید فراموش کرد که طی چهار دهه گذشته انقلاب کوبا در معرض شدیدترین تحریم ها از سوی دولت ایالات متحده آمریکا بوده است. آن دولت کوشیده است که هر گونه اقدام در حوزه اقتصادی را در کشور ما مانع شود. این تحریم ها در دهه اخیر تشدید یافته است. این تحریم ها هزینه ها و دشواری های گزافی را بر کشور ما در حوزه واردات غذا و دارو تحمیل کرده است.

در آغاز دهه ۹۰، نهضت کشاورزی شهری تقویت یافت. تاکید این حرکت مردمی بر مشارکت مردم در استفاده اقتصادی از آب و احیای اراضی شهری برای مصارف کشاورزی بوده است. تا امروز این حرکت تاثیری عظیم بر کیفیت و کمیت غذایی که در اختیار مردم قرار گرفته داشته است. در تمام طول سال، مردم در شهرها به غذای تازه و سالم، عاری از هر گونه مواد

شیمیایی، دسترسی دارند. از آغاز این تلاش، هر ساله مقدار غذای تولید شده در شهرها شاهد رشد بوده است. در سال ۱۹۹۴ مقدار غذای تولید شده در شهرها حدوداً ۴۰۰۰ تن بود. در سال ۱۹۹۸ این مقدار به ۸۰۰۰۰ تن رسید. تا آخر سال جاری، ما انتظار داریم که این مقدار از مرز ۶۹۰۰۰۰ تن بگذرد.

از نکاتی که برشمردم معلوم می شود که چنانچه بسیج دانش و مهارت های جمع شده در سال های انقلاب و نیز واکنش توده مردم در رویارویی با شرایط اضطرار در دوره استثنایی نبود، کشور با بحرانی به مراتب عمیق تر در نظام کشاورزی و نیز گسترش گرسنگی در این سال های سخت روبرو می شد.

در مدت تقریباً ۴ سال، نهضت کشاورزی ارگانیک از تمامی انتظارات اولیه ما فراتر رفته و به تمامی بخش کشاورزی تسری یافته است. این گسترش نهضت کشاورزی غیر شیمیایی به صورتی بوده است که کمتر تولید کننده، مدیر زراعی، مروج، پژوهشگر، استاد دانشگاه، نهاد دینی و دستگاه های اجرایی دولتی ذیربطی را می یابید که از آن بی اطلاع و بی بهره مانده باشد.

www.eabbassi.ir

در نوامبر سال ۱۹۹۲، کمیته ای متشکل از سازمان ها و نهادهایی که تا آن تاریخ به صورت جداگانه به کار نوآوری در کشاورزی و یافتن راهی برای فاصله گرفتن از کشاورزی شیمیایی همت گمارده بودند تشکیل شد. این کمیته هدف خود را برگزاری اولین گردهمایی ملی در مورد کشاورزی ارگانیک که در ماه مه سال ۱۹۹۳ برگزار شد قرار داد. در آن همایش بود که «گروه کشاورزی ارگانیک» کار خود را آغاز کرد.

هدف اصلی این گروه و نهضت کشاورزی ارگانیک، آموزش تولید کنندگان و نمایش عملی بازده بالای فناوری کشاورزی ارگانیک به آنان بوده است. در فعالیت های این گروه تلاش شده که تولید کنندگان در عمل، سامانه های کشاورزی درونزا که بدون وابستگی به نهاده های شیمیایی امکانپذیرند را تجربه کنند. ایشان نیاز دارند که خود ببینند که واقعا می توان با مدیریت هوشمندانه، عالمانه و پایدار کلیه عوامل تولید، بازده ای برابر و حتی برتر از بازده کشاورزی با نهاده های شیمیایی داشت.

در چند سال اخیر، تلاشی فراگیر و همه جانبه برای آگاهی رسانی به این تولید کنندگان از طریق اجرای کارگاه های آموزشی، بازدیدهای میدانی، سخنرانی ها در دانشگاه ها و مراکز تحقیقاتی، همایش های تخصصی، و برگزاری جلسات مشارکتی با تولید کنندگان آغاز شده است. همچنین کتابخانه ای سیار از کتب مرتبط با «اگروایکولوژی»^{۱۱} را به مراکز آموزشی و پژوهشی، تعاونی های کشاورزی و دیگر سازمان های علاقمند در کشور رسانده ایم. این گروه همچنین ناشر مجله ای تخصصی است و با برگزاری کلاس های اگروایکولوژی در دانشگاه کشاورزی هاوانا، فناوری های این روش کشاورزی را به بیش از ۵۰۰ دانشجو آموزش داده است.

از دفتر مرکزی خود در هاوانا، گروه ما در بخش وسیعی از کشور فعال است. هر عضو در جامعه محلی خود فعالیت می کند. این فعالیت های آموزشی و اطلاع رسانی تاکید می کنند که نه تنها کشت ارگانیک میسر و مطلوب است بلکه باید به عنوان تغییری دائمی و پایدار در نظام کشاورزی کشور مد نظر قرار گیرد.

برای توسعه فعالیت های خود، گروه از حمایت «برنامه توسعه سازمان ملل» و دیگر سازمان های غیر دولتی بهره مند بوده است. این سازمان بین المللی برنامه ای ویژه برای ایجاد مزارع نمایشی در مناطق مختلف زراعی با بهره گیری از روش کشاورزی اگروایکولوژی دارد که امکانپذیری و بهینه بودن این روش ها و فناوری های غیر شیمیایی را برای کشاورزان محلی به نمایش می گذارد.^{۱۲}

این برنامه ویژه از سازمان های غیر انتفاعی جهان مرتبط با کشاورزی و تغذیه مثل سازمان غیر انتفاعی آلمانی موسوم به «نان برای جهانیان»^{۱۳}، «آکسفم آمریکا»^{۱۴}، و نهادهای داخلی در کوبا

¹¹ Agroecology یا به فارسی «کشاورزی بوم شناختی» نوعی از کشاورزی غیر شیمیایی است که بر لزوم کشت و زرع با توجه به مقضیات اقلیمی محل و نیز ظرفیت ها و خصوصیات فرهنگی مردم از جمله دانش بومی و مشارکت کشاورزان محلی با هم تاکید دارد. معمولا کشاورزی غیر شیمیایی بومی را در مقایسه با کشاورزی شیمیایی روشی کم بازده و عقب مانده می شناسند. اما پژوهش های چند دهه اخیر در نقاط مختلف جهان خلاف این مدعا را ثابت کرده است. برای اطلاع بیشتر در مورد کشاورزی بوم شناختی و شواهد تحقیقاتی ای که برتری این روش را در عمل اثبات کرده است به مقاله «آیا کشاورزی بوم شناختی قادر است پاسخگوی نیازهای امروز کشاورزی جهان باشد؟» در آدرس اینترنتی زیر نگاه کنید. مترجم

www.eabbassi.ir/pdf/article_ecoagriculture_frsi.pdf

¹² نام این برنامه ویژه Agro-ecological Lighthouses است.

¹³ Bread for the World

¹⁴ Oxfam America

حمایت مالی دریافت کرده است. گروه ما همچنین ارتباط محکمی با «انجمنیتو فود فیرست»^{۱۵} در ایالات متحده داشته است. این انجمنیتو با هماهنگی کردن بازدیدهای میدانی متخصصین آگروایکولوژی از آمریکا، راه تبادل تجربه بین فعالان کوبایی و متخصصین آمریکایی را تسهیل کرده است.

در ضمن، گروه با چندی از دستگاه های اجرایی دولت مثل وزارت کشاورزی، وزارت شکر، وزارت آموزش و پرورش و آموزش عالی، علوم، فناوری و محیط زیست همکاری نزدیک و تنگاتنگی داشته است. پیوندی محکم بین گروه و «انجمن ملی کشاورزان خرد»^{۱۶} نیز برقرار بوده است. این همکاری های چندجانبه با هدف کمک به ایجاد سیاست های مساعد و یکپارچه در عرصه کشاورزی آغاز و بسط داده شده است.

باید افزود که همگام با فداکاری های این گروه در کار منضبط و سازمان یافته برای تشویق پایداری در کشاورزی در طی این سال های دشوار، کوبا بسیاری از روابط تجاری خود با دیگر کشورها که سال ها برای برقراری آنها کوشیده بود را از دست داده است. کوبا به طور فزاینده ای خود را در معرض تشدید تحریم های اقتصادی آمریکا می بیند.

www.eabbassi.ir

در حال حاضر گروه کشاورزی ارگانیک فعالیت های خود را در چارچوب نهادی غیرانتفاعی به نام «انجمن متخصصین کشاورزی و جنگلداری»^{۱۷} دنبال می کند. این سازمان در سال ۱۹۸۷ تاسیس شد و دارای بیش از ۱۲۰۰۰ گروه همکار در سراسر کشور است و دفاتری نیز در مرکز هر استان دارد. تلاش برای توسعه آگروایکولوژی و کشاورزی پایدار در کشور از وظایف اصلی این سازمان قرار گرفته است.

دنیای کشاورزی ارگانیک همواره با چالش هایی روبرو بوده است اما همزمان دریافت کننده خبرهای خوش و دلگرم کننده ای هم هستیم. خوشترین خبر این است که کشت و زرع در جهان اساساً به سوی غیرشیمیایی شدن گام برمی دارد.

¹⁵ Food First Institute در لغت یعنی «اول غذا». مترجم

¹⁶ The National Association of Small Farmers

¹⁷ Association of Agricultural and Forestry Technicians

هفت سال از سخنرانی رییس جمهور ما، دکتر فیدل کاسترو، در کنفرانس سازمان ملل در مورد محیط زیست و توسعه که در شهر ریو¹⁸ برگزار شد می گذرد. ایشان در آن سخنرانی تصریح کردند: «اسلوب زندگی و عادات مصرفیِ مخربِ محیط زیست را به کشورهای جهان سوم منتقل نکنید. بیاییم زندگی بشر را عقلانی تر کنیم. بیاییم نظام اقتصادیِ منصفانه تری در سطح بین المللی برقرار کنیم. بیاییم از علوم برای توسعه پایدار بدون آلودگی استفاده کنیم. بیاییم به جای بدهی های خارجی، وامی را که به طبیعت داریم پردازیم. بیاییم به جای از بین بردن نسل بشر، گرسنگی را از میان برداریم.»

جایزه ای که به ما داده اید مسلماً مایه افتخار ماست. اما این جایزه همچنین به ما و به تمامی مردان و زنان کوبا و دولت کوبا که در این سال های سخت برای استقرار کشاورزی غیرشیمیایی تلاش کرده اند این دلگرمی را می دهد که توانسته ایم در برابر حضار محترم و میهمانان برجسته این جمع و نیز در برابر چشم جهانیان واقعیت کشاورزی ارگانیک را نشان دهیم.

ما از دولت مان، که بدون حمایت بی وقفه آن، انجام وظیفه ای که به ما محول شده بود امکانپذیر نبود، قدردانی می کنیم. ما همچنین از بنیاد جایزه «معاش درست» برای انتخاب ما برای دریافت این جایزه برجسته ممنونیم. همچنین از حمایت پارلمان سوئد قدردانی می کنیم.

متشکرم.

¹⁸ United Nations Conference on Environment and Development, 1992